

Оксана Звіздай

*Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

ПРОБЛЕМАТИКА РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ТА ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Oksana Zvizdai

*Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public
Administration attached to the Office of the President of Ukraine*

THE PROBLEMS OF REGIONALIZATION IN EASTERN AND WESTERN EUROPE

Focusing on the assessment of the processes related to establishment of the subjectivity of the regions in Europe, scientific definition of the very phenomenon of regionalization, region as its participant and regionalism as a phenomenon of European policy gains important topicality.

Analysis of the regionalization process in the European countries has been done. Modern tendencies of regionalization and their role in the European integration process have been formulated. The article deals with the modern trends of political regionalism in Europe as a response to the challenge of unity. The above process is analyzed in countries with complex regional problems. Formed the main current trends of regionalization and their role in European integration processes.

Key words: regionalization, decentralization, local self-government, separatism, unitarism, federalism.

Динамічний розвиток сучасної держави є неможливим без активної участі регіональної складової, яка відіграє все більшу політико-економічну роль. Європейські регіони з об'єктів централізованого державного управління еволюціонували у самостійні суб'єкти політичного процесу. Зважаючи на процеси регіоналізації, що тривають останніми десятиліттями в європейських країнах, для України, як найбільшої за територією країни Європи із суттєвими регіональними відмінностями, все актуальнішим стає виклик щодо свого майбутнього політико-просторового облаштування. В цьому контексті наукові розробки з регіональної проблематики, що безпосередньо впливають на модернізацію форм державного устрою, є необхідною передумовою політико-територіального моделювання Української держави¹

Наука про регіони бере свій початок з XVIII ст., з часу раціоналізації регіональних пріоритетів. Становлення регіональної політики відносять до першої половини XX ст. (1930-ті роки), коли було затверджено перші програми допомоги окремим відсталим районам США та Великобританії, які найбільше постраждали від наслідків кризи, що ввійшла в історію як Велика депресія 1929–1933 рр. Найбільший розвиток практика застосування регіональних підходів при плануванні соціального та економічного розвитку набула після Другої світової війни та поширилася на повоєнні країни Західної Європи². Адже поступальний економічний розвиток викликав необхідність упровадження більших територіальних одиниць і цим самим створив новий рівень адміністрування³.

Вперше термін «регіон» був застосований в прийнятій Європейським парламентом в 1988 р. Хартія про регіоналізацію, де регіони визначаються як одиниці, що мають історичну, географічну, культурну та іншу спорідненість. Пізніше, вже в 1996 р., а саме 4 грудня, на засіданні Асамблеї Європейських регіонів, що відбулося в м.Базелі, була прийнята Декларація щодо регіоналізму

¹ Малиновський, В. (2013). Сучасні тренди регіоналізації в Європі: *Освіта регіону*, 1, 164–169.

² Свіда, І.В. (2015). Актуальні тенденції регіоналізації та їх роль в інтеграційних процесах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 13, 157–160.

³ Życki, A. (2010). Europejska polityka regionalna. *Piła : Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica*, 36.

в Європі. Цей документ визначив регіони як «опору культурного різноманіття в Європі, основними партнерами в соціально-культурному розвитку»¹. В преамбулі було наголошено на тому, що саме регіони мають взяти на себе відповідальність у тих галузях, де в них є перевага серед інших: в економіці (зайнятність), в культурі, у захисті навколишнього середовища, в регіональному та загальнодержавному плануванні, в наукових дослідженнях тощо. Рекомендація 1811 (2007) Парламентської Асамблеї Ради Європи про регіоналізацію в Європі також закріпила, що регіони – це не просто території, а люди та громади, що є колективним суб'єктом, які без утворення власної держави зберігають помітні відмінності, що надають їм волю до самоврядування. Розвиток регіоналізованої Європи є додатковою гарантією демократії, адже це розширює можливості громадян відігравати активну роль у політичних питаннях². Спрямованість Декларації щодо регіоналізму в Європі дозволяє дійти висновку, що регіони не лише і не стільки територія, як соціальна спільнота в його межах, що й викликає її прагнення до політичного самоврядування³.

Один із найважливіших чинників виникнення й існування регіону – специфічна свідомість регіональної спільноти. До її складу входять:

- по-перше, регіональна самоідентифікація – усвідомлення конкретною людиною своєї приналежності до того чи іншого регіону;
- по-друге, регіональні знання й уявлення – поінформованість людини як частини регіонального співтовариства про особливості і властивості свого регіону;
- по-третє, регіональний менталітет – колективно несвідоме, специфічне світосприйняття, властиве жителям певного регіону, а також характерна для них система цінностей і оцінок, що впливають з неї, установок тощо;
- по-четверте, регіональні інтереси – уявлення населення про стан, цілі і шляхи розвитку свого регіону;
- по-п'яте, невід'ємною ознакою регіональної спільноти є спільна дія з метою упорядкування існування свого регіону⁴.

Сучасна Європейська Спільнота має загальнодержавну форму правління, тобто державну владу у вигляді комплексу установ, що надають послуги по всій країні. За такої загальнодержавної форми правління політичні рішення формально можуть розроблятися у центрі, а тлумачитися і реалізовуватися на субнаціональних рівнях. У зв'язку з цим сформувалися різні підходи до побудови регіональної політики, але можна однозначно стверджувати: нема в Європі країн, де за регіональною політикою не визнавалося б права на життя⁵.

Конституція закріплює співвідношення сил у суспільстві певним чином шляхом регулювання суспільних відносин, що виникають з приводу організації та здійснення влади. Територіальна організація влади – обов'язкова категорія, яка міститься в основному законі будь-якої держави. Саме встановлення певного співвідношення влади і суспільства дозволяє говорити про реальність таких понять як демократія, громадянське суспільство та ін.⁶

Західні вчені, розглядають регіони як гомогенні території з відокремленими фізичними та культурними ознаками, які відрізняються від територій, з якими межують; є невід'ємною частиною національної території, з якою вони тісно пов'язані; усвідомлюють свої традиції і систему цінностей, а також власну індивідуальність⁷.

В Європейській хартії територіального самоврядування, що є додатком до прийнятої Європейським парламентом Резолюції про регіональну політику Співтовариства та про роль регіонів,

¹ Асамблея регіонів Європи. Декларація по регіоналізму в Європі. <[http://aer-www.ameos.net/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/DeclarationRegionalism/.dam/110n/ua/DR_UKRAINE \[1\].pdf](http://aer-www.ameos.net/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/DeclarationRegionalism/.dam/110n/ua/DR_UKRAINE [1].pdf)>.

² Рекомендація 1811 (2007) Парламентської Асамблеї Ради Європи про регіоналізацію в Європі. <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?fileid=17582&lang>>

³ Колінко, Я. (2015). Регіоналізація як принцип побудови територіальної організації публічної влади в країнах Європи: *Юридична Україна*, 1, 18–22.

⁴ Сивак, Т. (2011). Легітимація регіональних інтересів: Європейський досвід: *Публічне управління: теорія та практика*, 2, 139–145.

⁵ Чугріна, О. (2004). Регіональна політика як чинник міжетнічної стабільності та єдності сучасної Європи: *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*, 330–340.

⁶ Колінко, Я. (2015). Регіоналізація як принцип побудови територіальної організації публічної влади в країнах Європи: *Юридична Україна*, 1, 18–22.

⁷ Vance Rupert, B. (1968). *Region, International Encyclopedia of the Social Science*. London, New York. (2017, квітень, 10).

в ст. 1 є наступне визначення регіону: «Регіоном називається територія, яка з географічної точки зору являє собою чітке ціле, або ж є однорідним комплексом територій, які створюють замкнуте ціле, для населення яких характерні загальні елементи, причому деякі її ознаки воно хотіло б закріпити і розширити, для того щоб стимулювати культурний, соціальний та економічний прогрес»¹.

Важливо відзначити, що регіоналізація здійснюється в різних формах: шляхом виділення адміністративних регіонів всередині країни (регіоналізація зверху); організації самокерованої громади або поява нового регіону всередині існуючої адміністративної схематизації, відмінного від оточуючих (регіоналізація знизу); формування транскордонних регіонів і блоків країн або асоціацій регіонів (контрактно – горизонтальна регіоналізація). Таким чином, проблема регіоналізації – це проблема виявлення загальних тенденцій в процесах регіонообразованні в умовах багатofакторної глобалізації².

У 1980 році на конференції місцевих та регіональних влад Європи, присвяченій регіональній проблематиці, була прийнята Резолюція 117 про регіональні інститути Європи³. У зазначеному акті було визначено, що саме процес регіоналізації полягає у:

створенні великих за розміром територіальних одиниць та відповідного виду публічної влади, що знаходиться між місцевим та загальнодержавним рівнями;

визначенні компетенції, що вирішується регіональним рівнем влади під власну відповідальність у сферах регіонального та економічного планування та культурної політики;

передачі державних функцій на регіональному рівні до відання органів регіональної влади;

встановленні представницьких органів влади на регіональному рівні;

передачі представницьким органам регіональної влади законодавчих повноважень, наскільки це дозволяє державні інтереси;

заснуванні незалежних регіональних бюджетів та відповідної податкової бази.

В ХХ столітті активно проходили процеси регіоналізації, більшість територій Західної України були поділені на чітко визначені регіони. Регіоналізація стала основними політичними питаннями в Іспанії, Італії, Франції, Німеччині та Бельгії. Ці країни першими серед європейських країн розпочали процеси створення середнього (проміжного) рівня управління і по праву вважаються регіональними. Конституційним законом №2003-276 23.03.2003 р. були внесені зміни до Конституції Франції, відповідно до яких її територіальна «організація є децентралізованою» (ст. 1 Конституції Франції), а також ст. 34 Конституції Франції закріплює принцип вільного управління «територіальних» колективів, їх компетенції та їх доходів. Але в Конституції, як і раніше, закріплений принцип єдності та неподільності держави⁴.

Конституцією Італії, а саме статтею 5, встановлені принципи державного устрою. «Республіка, єдина і неподільна, визнає місцеві автономії та сприяє їх розвитку; здійснює широку адміністративну децентралізацію в залежних від держави службах». Також в даній Конституції закріплюються принципи субсидіарності та пропорційності при вирішенні відповідними рівнями влади питань віднесених до їх відання⁵.

Статтею 2 Конституції Іспанії встановлено, що вона заснована на непорушній єдності іспанської нації, єдності та неподільності для всіх іспанців Батьківщині; вона визнає і гарантує право на автономію національностей і районів, що її складають⁶.

В Конституції Німеччини також підтримуються принципи єдності та субсидіарності⁷.

¹ Калюжнова, Н.Я. Лидина, К.Л. Якобсона, А.Я. (2003). *Регион на перекрестке Востока и Запада: глобализация и конкурентоспособность*. Москва: ТЕИС.

² Реутов, В.Є. (2011). Глобальна регіоналізація як сучасний вектор розвитку глобальних економічних трансформацій. *Електронне наукове фахове видання: Ефективна економіка*, 11. <<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=910>> (2017, квітень, 14).

³ Resolution of the Standing Conference of local and regional authorities of Europe on regional institutions in Europe/ RES 117 (1980). *Council of Europe*. <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=678943&Site=Congress&BackColorInternet=&direct=true>> (2017, квітень, 14).

⁴ Маклаков, В.В. (2003). *Конституции зарубежных государств*. Москва: Волтерс Клувер.

⁵ Окунькова, Л.А. (1997). *Конституции государств Европейского Союза*. Москва: Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА, 423-450.

⁶ Конституции государств (стран) мира. *Интернет-библиотека конституций Романа Пашкова*. <<http://worldconstitutions.ru/?p=149>> (2017, квітень, 15).

⁷ Окунькова, Л.А. (1997). *Конституции государств Европейского Союза*. Москва: Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА, 181-234.

Отже, в Конституціях унітарних європейських держав формально закріплено принципи єдності та неподільності держави, але поряд з ними встановлюються й інші, що демонструють розвиток і еволюцію форм державного устрою у відповідних державах – принципи децентралізації, автономії, пропорційності та субсидіарності. А от в федеративних державах поряд із такими ж принципами досить велика увага приділяється відносинам між суб'єктами федерації та, власне, самою федерацією, що побудована на взаємній повазі. Так, відповідно до статті 143 Конституції Бельгії при здійсненні своїх повноважень федеральна держава, спільнота, регіони, діють, дотримуючись вірності федерації, уникаючи конфлікту інтересів¹.

Той самий принцип – вірності федерації, на думку Федерального конституційного суду Німеччини, мається на увазі і в тексті Конституції Німеччини².

Крім того, Конституції федеративних держав містять гарантії цілісності кордонів суб'єктів федерації. Зокрема статтею 4 Конституції Бельгії встановлено, що «Бельгія складається з чотирьох лінгвістичних регіонів: регіон французької мови, регіон нідерландської мови, двомовний регіон Брюссель – столиця і регіон німецької мови. Кожна комуна Королівства є частиною одного з лінгвістичних регіонів. Межі чотирьох лінгвістичних регіонів можуть бути змінені або уточнені тільки законом, прийнятим більшістю голосів у кожній лінгвістичній групі кожної із палат, за умови, що присутня більшість кожної групи і загальна кількість поданих голосів в обох лінгвістичних групах досягає двох третин, що взяли участь у голосуванні»³.

Регіоналістичні або унітарні держави з елементами федералізму – мають у своєму складі політичні (законодавчі) автономії із статусом самоврядних державних утворень, із власним урядом (органи виконавчої влади), парламентом (представницькі збори із законодавчими повноваженнями щодо питань місцевого значення). Наприклад, в Італії із 20 областей, що поділяються на провінції, п'ять мають спеціальний статус (з найширшою автономією). В Іспанії подібне самоврядування мають деякі області («автономні співтовариства»)⁴.

Якщо перетворення Німеччини після Другої світової війни у федеративну державу (ФРН) розглядалося державами-переможцями (США, Велика Британія, Франція), з одного боку, як механізм запобігання можливому відродженню нацизму та милітаризму, а з другого, розвитку та зміцнення демократії в новій німецькій державі, то Бельгія, що у 1993 р. перетворилася на федеративну державу, трансформуючи таким чином свій державний устрій, намагалася запобігти розколу країни на дві частини – Фландрію та Валлонію.

Однак, приклад Бельгії та певною мірою Російської Федерації показав, що федералізація не стала ефективним механізмом розв'язання актуального виклику сучасній державі – сепаратизму. Адже Бельгія, запровадивши федеративну форму державного устрою, так і не змогла позбутися тих проблем, заради яких й була здійснена ця трансформація. Сьогодні на порядку денному цієї країни стоїть питання перетворення її на конфедерацію: «Новий фламандський альянс», що переміг на муніципальних виборах 2012 р., домагається переходу країни до конфедеративної форми державного устрою. З урахуванням того, що конфедерації є нетривкими державними утвореннями, можна спрогнозувати подальший розпад цієї держави, як це відбулося з Чехословаччиною у 1993 р. та відокремлення Чорногорії від Сербії у 2006 році. Прикладом цього є також ситуація у конфедеративному об'єднанні Боснія та Герцеговина, єдність якого тримається лише на зусиллях Європейського Союзу⁵.

Незважаючи на те, що Іспанія є найбільш децентралізованою державою у Європі, навіть у порівнянні з окремими федераціями, усе ж повністю зняти з порядку денного проблему сепаратизму окремих національних територій не вдалося. Зокрема, незважаючи на всі зусилля та поступки центрального уряду, у баскському суспільстві, де культивуються власна історія, культура, мова, прагнення створити власну державу не зазнало істотних змін.

¹ Конституція Бельгії от 17 февраля 1994 года (консолидированный текст). *Юридический портал Украины*. http://www.urzona.com/index.php?option=com_content&view=article&id=454 (2017, квітень, 16).

² Васильева, Т. (2010). Современные формы государственно-территориального устройства: конституционная регламентация в зарубежных странах. *Сравнительное конституционное обозрение*, 2, 8.

³ Колінко, Я. (2015). Регіоналізація як принцип побудови територіальної організації публічної влади в країнах Європи. *Юридична Україна*, 1, 18–22.

⁴ Скакун, О.Ф. (2013). *Теорія права і держави*. Київ: Правова єдність.

⁵ Малиновський, В. (2013). Сучасні тренди регіоналізації в Європі. *Освіта регіону*, 1, 164–169.

В будь-якому разі, нові демократії можуть вивчити досвід Іспанії та розробити власні системи децентралізації, спроможні забезпечити автономію і солідарність регіонів за менших витрат зусиль і ресурсів¹.

Як уже зазначалося, Італія відноситься до найбільш децентралізованих за своїм політико-територіальним устроєм країн, що стало результатом звільнення від «синдрому жорсткого централізму», що більше двох десятиліть панував у цій країні у період фашистської диктатури (1922–1943 рр.)².

Реформи в Іспанії, як і в Бельгії, призвели до розколу існуючої партійної системи, яка поділилась на партії, що підтримували «індивідуальний регіональний розвиток», та партії загальнонаціонального спрямування. Наприклад, Іспанська соціалістична партія підтримала децентралізацію як умову розвитку, але загальну для всіх регіонів. Були і партії, що виступали за так звану державу автономних громад, проте ця ідея виявилася нежиттєздатною³.

Коли у Франції, Італії, Іспанії та деяких інших країнах розпочалися процеси регіоналізації, вважалося, що розділення на регіони і створення регіонального рівня управління – справа тільки великих за розмірами країн. Але відповідні зміни зачепили й менші країни, наприклад Нідерланди. Стало зрозумілим, що децентралізація державного управління – вимога часу. Відповідні реформи відбулися у скандинавських країнах, Португалії та Греції, які також запровадили регіональний рівень управління⁴.

Швейцарія – один з прикладів держави з розгалуженим місцевим самоврядуванням. Однак Швейцарія не може належним чином навчати децентралізації та інституціалізації місцевого самоврядування, адже історія держави містить більше прикладів централізації аніж децентралізації. Швейцарія може служити цікавим прикладом для країн, що перебувають у пошуку оптимальних структур та процесів самоврядування⁵.

Моделі європейської регіоналізації відрізняються між собою за принципами формування регіональних утворень. Наприклад, із домінуванням національних засад (Бельгія); історико-культурних (Австрія, ФРН, Іспанія, Італія, Швейцарія); економіко-територіальних (Угорщина, Польща, Швеція, Болгарія, Греція)⁶. Зазначимо також, що країни Європи відрізняються між собою і моделями внутрішньої регіоналізації. Так, особливістю симетричної регіоналізації є те, що регіони в країні володіють однаковим статусом, повноваженнями, організаційною моделлю тощо. Це характерно, зокрема, для всіх федеративних країн Європи, а також Угорщини, Нідерландів, Норвегії, Польщі, Словаччини, Чехії, Швеції, Албанії, Вірменії, Білорусі, Болгарії, Ірландії, Литви, Румунії, Туреччини⁷.

В країнах Східної Європи більш низький рівень економічного розвитку, в порівнянні з їхніми західними сусідами по континенту. Однак в цих країнах набагато краще збереглася культурна та етнічна самобутність. Це, насамперед, історико-культурний регіон, а не географічний.

Питання регіоналізації Європи є досить проблематичним тому, що за територіальними мірками до східної частини Європи можна відносити виключно простори Російської Федерації. А географічний центр Європи і зовсім знаходиться в межах України.

На сьогоднішній день існує кілька класифікацій. Наприклад, за однією з них, до регіону Східної Європи зараховують лише Росію, Україну та Білорусь. Найбільш проблемними є два регіони: це Прибалтика і Балкани. Одні географи вважають, що балканські та прибалтійські країни потрібно відносити до цього регіону, інші ж упевнені, що їм там «не місце».

¹ Бориславська, О., Заверуха, І., Захарченко, Е. (2012). *Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України*. Київ: ТОВ «Софія», 105.

² Ларссон, Т. Нодмен, К. Петітвілля, Ф. (2003). *Проміжний рівень управління в європейських державах: складність проти демократії?* Київ: К.І.С., 197.

³ Khatami, S. (1998). *Decentralization : a Comparative Study of France and Spain since 1970s . Regional Politics and Policy, 1, 2, 161.*

⁴ Borrás-Alomar, S. Christiansen, T. Rodriguez-Rose, A. (1994). Towards the «Europe of Regions». Evaluation and Reflection from a Critical Perspective. *Regional Politic and Policy, 3, 3, 1 – 27.*

⁵ Бориславська, О., Заверуха, І., Захарченко, Е. (2012). *Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України*. Київ: ТОВ «Софія», 105.

⁶ Голуб'як, Н.Р. (2015). Парадигма «нового регіоналізму» та європейської регіоналізації. *Актуальні проблеми філософії та соціології, 4, 45-50.*

⁷ Топалова, Е.Х. (2011). Особливості вітчизняної та європейської моделі регіоналізації. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології, 1 (4), 107 -115.*

Цікаво, що до початку Другої світової війни географи проводили кордон між Східною і Західною Європою чітко по лінії розмежування німецьких і слов'янських націй.

Зараз, коли створені досить ефективні прагматичні програми співробітництва, чіткіше усвідомлюються тактичні й стратегічні цілі інтеграції, цей процес набуває характеру сталого поступу.

Слід зазначити, що регіоналізація є складним, а іноді і суперечливим явищем, характерним для більшості країн світу. Багато років вона розглядається як прагнення регіонів до самоствердження, протидії надмірної централізації влади та збереження власної етнорелігійної самобутності.

Дослідження сучасних європейських тенденцій регіоналізації показало, що її процеси пов'язані зі світовими процесами інтеграції та глобалізації, де регіони як суб'єкти посідають провідне місце.

Не дивлячись на багато позитивних прикладів по всій Європі, регіоналізація являється тенденцією, яка вимагає більшої уваги та обміну думками.

References:

1. Asambleya rehioniv Yevropy. "Deklaratsiya po rehionalizmu v Yevropi" [The Assembly of Europe's regions. «The Declaration on regionalism in Europe»]. <[http://aer-www.ameos.net/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/DeclarationRegionalism/.dam/110n/ua/DR_UKRAINE \[1\].pdf](http://aer-www.ameos.net/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/DeclarationRegionalism/.dam/110n/ua/DR_UKRAINE [1].pdf)> (2017, April, 15). [in Ukrainian].
2. Boryslavska, O., Zaverukha, I., Zakharchenko, E. (2012). *Detsentralizatsiya publichnoyi vlady: dosvid yevropeyskykh krayin ta perspektyvy Ukrainy* [Decentralization of public authority: the experience of European countries and prospects for Ukraine]. Sofiya, Kyiv [in Ukrainian].
3. Vasileva, T. (2010). *Sovremennye formy gosudarstvenno-territorialnogo ustrojstva: konstitucionnaja reglamentacija v zarubezhnyh stranah* [Modern forms of state-territorial organization: the constitutional regulation in foreign countries]. *Sravnitel'noe konstitucionnoe obozrenie* [The Comparative constitutional review], no. 2, 8 [in Ukrainian].
4. Holuyak, N.R. (2015). Paradyhma "novoho rehionalizmu" ta yevropeyskoyi rehionalizatsiyi [The paradigm of the "new regionalism" and European regionalization]. *Aktualni problemy filosofiyi ta sotsiologiyi* [The current problems of philosophy and sociology], no. 4, 45-50 [in Ukrainian].
5. Kolinko, Ya. (2015). Rehionalizatsiya yak pryntsyyp pobudovy terytorial'noyi orhanizatsiyi publichnoyi vlady v krayinakh Yevropy [Regionalization as the principle of the territorial organization of public authorities in European countries]. *Yurydychna Ukraina* [The Legal Ukraine], no. 1, 18–22 [in Ukrainian].
6. Maklakov, V.V. (2003). *Konstitucii zarubezhnyh gosudarstv* [The Constitutions of foreign states]. 4th ed. Moscow [in Russian].
7. Konstitucija Belgii [The Constitution of Belgium] (1994). "Juridicheskij portal Ukrainy" [The legal portal of Ukraine]. <http://www.urzona.com/index.php?option=com_content&view=article&id=454> (2017, April, 16). [in Russian].
8. Konstitucii gosudarstv (stran) mira. Konstitucija Ispanskogo Korolevstva [The Constitutions of states(countries) of the world. The Constitution of Spanish Kingdom] (1978). "Internet-biblioteka konstitucij Romana Pashkova" [Roman Pashkov Internet-library of constitutions]. <<http://worldconstitutions.ru/?p=149>> (2017, April, 17). [in Russian].
9. Okunkova, L.A. (1997). *Konstitucii gosudarstv Evropejskogo Sojuza* [Constitution of the states of the European Union]. Moscow [in Russian].
10. Malynovskyy, V. (2013). Suchasni trendy rehionalizatsiyi v Yevropi [Modern trends in regionalization in Europe]. *Osvita rehionu* [The education of region], no.1, 164 – 169 [in Ukrainian].
11. Larsson, T. Nodmen, K., Petitvillya, F. (2003). *Promizhnyy riven upravlinnya v yevropeyskykh derzhavakh: skladnist' proty demokratiyi?* [The intermediate level of government in European States: complexity against democracy?]. Kyiv [in Ukrainian].
12. Kaljuzhnova, N.Ja., Lidina, K.L., Jakobsona, A.Ja. (2003). *Region na perekrestke Vostoka i Zapada: globalizacija i konkurentosposobnost* [The region at the crossroads of the East and West: globalization and competitiveness]. Moscow [in Russian].
13. Rekomendatsiya 1811 (2007) Parlamenskoyi Asambleyi Rady Yevropy pro rehionalizatsiyu v Yevropi [The Recommendation 1811(2007) of the Parliamentary Assembly of the European Council]. *Parliamentary Assembly Assemblée parlementaire*. <<http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/workingdocs/doc08/edoc11626.htm>> (2017, April, 15).
14. Reutov, V.Ye. (2011). Hlobalna rehionalizatsiya yak suchasnyy vektor rozvytku hlobalnykh ekonomichnykh transformatsiy [The Global regionalization as a modern vector of the development of global economic transformations]. *Elektronne naukove fakhove vydannya "Efektyvna ekonomika"* [The electronic specialized

publication «The effective economy»], no. 11. <<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=910>> (2017, April, 14).

15. Svyda, I.V. (2015). Aktualni tendentsiyi rehionalizatsiyi ta yikh rol v intehratsiynykh protsesakh [Current trends of the regionalization and their role in the integrating processes]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu* [The Scientific Bulletin of the International Humanities University], no.13, 157–160 [in Ukrainian].

16. Syvak, T. (2011). Lehymatsiya rehionalnykh interesiv: Yevropeyskyy dosvid [The legitimization of the regional interests: the European experience]. *Publichne upravlinnya: teoriya ta praktyka* [The public management: theory and practice], no. 2, 139–145 [in Ukrainian].

17. Skakun, O.F. (2013). *Teoriya prava i derzhavy* [The Theory of Law and State]. Kyiv [in Ukrainian].

18. Topalova, E.Kh. (2011). Osoblyvosti vitchyznyanoyi ta yevropeyskoyi modeli rehionalizatsiyi [Feature of national and European model of regionalization]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnya, pedahohiky ta psykholohiyi* [The current problems of public administration, pedagogics and psychology], no.1 (4), 107-115 [in Ukrainian].

19. Chuhrina, O. (2004). Rehionalna polityka yak chynnyk mizhetnichnoyi stabilnosti ta yednosti suchasnoyi Yevropy [Regional policy as a factor of the interethnic stability and unity of modern Europe]. *Suchasna ukrayinska polityka. Polityky i politolohy pro neyi* [The modern Ukrainian policy. Politicians and Political Science about it], 330–340 [in Ukrainian].

20. Borrás-Alomar, S. Christiansen, T., Rodríguez-Rose, A. (1994). Towards the «Europe of Regions». Evaluation and Reflection from a Critical Perspective. *Regional Politic and Policy*, 3, 3, 1 – 27 [in English].

21. Khatami, S. (1998). Decentralization: a Comparative Study of France and Spain since 1970s. *Regional Politics and Policy*, 1, 2, 161 [in English].

22. Resolution of the Standing Conference of local and regional authorities of Europe on regional institutions in Europe/ RES 117 (1980). Council of Europe. <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=678943&Site=Congress&BackColorInternet=&direct=true>> (2017, April, 14). [in English].

23. Vance Rupert, B. (1968). *Region, International Encyclopedia of the Social Science*. London, New York (2017, April, 14). [in English].

24. Życki, A. (2010). *Europejska polityka regionalna [European regional policy]*. Piła: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica, 36 [in Polish].